

РЕЦЕНЗИЯ

от проф. д-р Розалия Йорданова Кузманова – Карталова

член на научно жури в конкурс за заемане на академичната длъжност „ДОЦЕНТ“, обявен в Държавен вестник, бр. 24 от 17.03.2023 г., в професионално направление 1.2.

Педагогика (Теория на възпитанието) за нуждите на Факултет по науки за образованието и изкуствата при СУ „Св. Климент Охридски“

Относно: научната, научно-приложната и професионално-академичната дейност и продукция, представена от участника в конкурса

Кандидат в конкурса: гл. ас. д-р Александър Иванов Ранев

1. Информация за конкурса

Със Заповед на Ректора на Софийски университет „Св. Кл. Охридски“ РД-38-234/10.05.2023 г. по предложение на Факултетния съвет на Факултета по науки за образованието и изкуствата (Протокол 5/26.04.2023 г.) е определен състав на научното жури, в което имам честта да участвам. В конкурса участва един кандидат – гл. ас. д-р Александър Иванов Ранев, понастоящем заемаш длъжност главен асистент в катедра „Социална педагогика и социално дело“ при Факултета по науки за образованието и изкуствата“ в СУ „Кл. Охридски“.

По процедурата на конкурса не констатирам допуснати нарушения.

2. Информация за кандидата – образователен статус, професионално-академична и научно-приложна дейност

Образователна подготовка и професионално-практическа дейност

Гл. ас. д-р Александър Ранев е възпитаник на СУ „Св. Климент Охридски“. През 2002 г. придобива бакалавърска степен - специалност „Педагогика“, а през 2004 г. магистърска по специалността „Образователен мениджмънт“ във Факултета по педагогика на СУ. От 2010 г. с решение на ВАК е доктор по Теория на възпитанието и дидактика със защитен дисертационен труд на тема „Учителят като мениджър на класа“, а от 12.01.2011 г. до 10.11.2011 г. е асистент и от тогава до момента главен асистент в катедра „Социална педагогика и социално дело“ във Факултета по науки за образованието и изкуствата при СУ „Св. Кл. Охридски“.

Професионалният път на кандидата също е обвързан със Софийски университет. Той започва своята трудова дейност през 2001 г. като домакин в Софийска библиотека (до 2004 г.). В периода 2005 - 2006 г. работи към Средно специално училище за деца със слухови увреждания „Проф. Дечо Денев“ като възпитател на деца със слухови увреждания.

От 2007 до 2010 г. ръководи проект, насочен организирането и функционирането на едни от първите в страната Центрове за работа с деца с емоционални и поведенчески разстройства в градовете Дупница и Самоков, с ключови дейности - консултиране и супервизия на екипите, работа по случай, провеждане и участие в конференции, кръгли маси, разработване на политики като част от екип в Националния съвет към ДАЗД, разработване на политики за подкрепа на деца в рамките на работни групи с местната власт, организиране и провеждане на обучения и тренинги сред специалисти в страната. През 2009 – 2010 г. ръководи проект за подкрепа на деца и младежи в риск към Фондация „Партньори България“. От 2010 до 2021 г. работи в Защитено жилище „Заедно“ като психолог, реализирайки психологическа, социалнопедагогическа и

възпитателна подкрепа на младежи, напуснали домове за деца лишени от родителска грижа.

През 2005 г. започва обучението и подготовката си в докторантура към катедра „Теория на възпитанието“ към Факултета по педагогика при Софийския университет до 2008 г.

През 2008 – 2010 г. е хоноруван асистент към Факултета по педагогика

В допълнение на профила му са и различни курсове, които е организирал и квалификации, които е придобил, като: диплом за организиране на онлайн обучения; сертифициран курс по медиация; организира и провежда внушителен брой обучения, тренинги, супервизии сред специалисти в София и страната (директори, учители, възпитатели, социални педагози, специални педагози, психолози, педагогически съветници и др. в училища и организации, предоставящи социална услуги) по теми, свързани с възпитателната работа с деца и младежи в риск и организация на учебно-възпитателните дейности; реализира участия в семинари, конференции и проекти по въпроси за образованието, възпитанието, социалната работа.

Владее много добре английски и руски език писмено и говоримо.

Учебно-преподавателска дейност

Профилът на кандидата за доцент надхвърля многократно изискуемия минимум часове по настоящия конкурс. От справка за преподавателска заетост за последните пет години (2017/2018, 2018/2019, 2019/2020, 2020/2021, 2021/2022) е видно, че аудиторната му заетост е в диапазона 785 – 1024 часа, а учебната между 1179,6 – 1765,4 часа.

Преподавателската дейност на гл. ас. д-р Ранев е свързана с два факултета на Софийски университет – Факултета по педагогика, като хоноруван преподавател и като преподавател на трудов договор към Факултета по предучилищна и начална училищна педагогика, понастоящем Факултет по науки за образованието и изкуствата. Учебно-преподавателската му ангажираност е свързана с аудиторни и извън аудиторни занятия в бакалавърски, магистърски програми и програми за следдипломна квалификация. В периода 2009 – 2011 г. е хоноруван преподавател по дисциплините: Социална педагогика (лекции и упражнения), Увод в специалността (упражнения) и практикум по Увод в специалността за специалност „Неформално образование“ към Факултета по педагогика. От 2011 г. като главен асистент във Факултета по науки за образованието и изкуствата води дисциплините: Педагогика, Теория на възпитанието, Мениджмънт на класа, Социално-педагогическа работа в училище, Работа с деца с предизвикателно поведение, също така ръководи практиката на студентите от специалност „Социална педагогика“.

Учебно-преподавателската, научноизследователската и професионално-академичната дейност на кандидата за доцент гл. ас. д-р Александър Ранев е с основна насоченост в полето на педагогиката, теория на възпитанието, социалната педагогика и социалнопедагогическата работа. Към момента е титуляр на лекционни курсове, включително и на електронни курсове за дистанционно обучение към ФНОИ. Основните са за студенти в бакалавърски и магистърски програми от специалност „Социална педагогика“, като: Теоретични основи на възпитанието, Социалнопедагогическа работа в училище, Мениджмънт на класа, Социалнопедагогически практикум до 2020 г. и съвместява с колега дисциплината „Позитивни подходи и физическа намеса при работа с деца“. Преподава дисциплината „Педагогика (Теория на възпитанието и дидактика) на други специалности от ФНОИ, като: Логопедия, Специална педагогика, ПНУП, Физическо възпитание и спорт, Музика, Изобразително изкуство, ПУПЧЕ, ПМХК, както и на студенти от Факултета по педагогика на СУ дисциплината „Социална педагогика“. В магистърска степен също е

титуляр на немалко дисциплини: Управление на взаимоотношенията в образователна среда, Педагогика, Мениджмънт на свободното време и културните дейности, Алтернативи и иновации в образованието и грижата в ранна детска възраст, Медиация и решаване на спорове в училище, Управление на учебния процес и дисциплината в клас, Педагогика, Теория на възпитанието, Съвременни педагогически концепции, теории и школи за различни магистърски програми към ФНОИ – НУП, ПУП, Мениджмънт на социалнопедагогическите дейности, Педагогически съветник в училище, Монтесори педагогиката в дигиталното общество, Специална педагогика, Педагогика и семиотика на изобразителното изкуство. Още от 2012 г. е отговорник за организирането и провеждането на практическото обучение - хоспитиране, текуща и преддипломна социално-педагогическа практики на специалност „Социална педагогика“. Участва в програми за СДК по дисциплината „Социална педагогика“ във ФНОИ.

По отношение на методите на преподаване гл. ас. д-р Ранев заявява мотивация за непрекъснато развитие и усъвършенстване чрез перманентно създаване и обновяване електронните си курсове и ресурсите към тях, включващи презентации, аудио и видео лекции, учебни клипове, допълнителна литература, индивидуални и групови дейности за студентите, което говори за качеството на обучението по водените дисциплини. Целенасочено по проект е придобил компетентности за проектиране, провеждане и осигуряване на качествено електронно дистанционно обучение със свидетелство за професионална квалификация „Специалист по дизайн и провеждане на онлайн обучения“.

Работа със студенти и докторанти

В приложената справка кандидатът за доцент представя активна работа със студенти и докторанти на ФНОИ по всички проекти с научна-изследователска, обучителна и благотворителна цел, в които е участвал.

От позицията на ръководител на практическото обучение на студентите от специалност „Социална педагогика“ ежегодно провежда супервизии и консултации с тях в подкрепа на практиката, работата по случай, изготвяне на социална оценка.

Интересен факт е участието му през 2015 г. в заснемането на учебен филм от студенти от специалност „Социална педагогика“ за работата на педагогическите съветници. Взема активно участие по проект „Студентски практики“ като академичен наставник, чрез което осъществява мониторинг и подкрепа на професионалното развитие и компетентности на студенти от различни специалности на факултета.

На доброволни начала организира съвместни участия на студенти и потребители на социални услуги акции по почистване на природни обекти, занимания по интереси на територията на социални услуги за работа с деца и пълнолетни.

През 2022 г. в ръководения от него проект към катедра „Социална педагогика и социално дело“ участва и докторант в организацията и провеждането на проектното изследване, участват и студенти от специалност „Социална педагогика“. През учебната 2022/2023 година по негова инициатива докторант към катедрата поема семинарните упражнения по дисциплината „Педагогика (Теория на възпитанието)“ на специалност НУПЧЕ, на която кандидатът за доцент е титуляр, като го подпомага в академичната му преподавателска работа.

Научно-приложна дейност

Главен асистент доктор Александър Ранев участва в конкурса за доцент с богата и съдържателна научна продукция, реализирана в монографии, студии, статии, доклади, с представени резултати от изследванията на значими научни форуми и с активна научноприложна дейност, свързана с множество проектни участия и богат спектър от

творческо-научни, експертни и практико-приложни дейности - конференции, проекти, супервизии и др.

Участва в два международни и дванадесет национални проекта като учител и изследовател и е ръководител на един, които проекти са тематично обвързани с полетата на изследователска му работа, а именно: като член на международен проект „Изграждане на капацитет за образователно и социално включване“ (2023) разработва методология и програма на тема: „Работа с деца с поведенчески затруднения от уязвими групи“, представена на организирана в рамките на проекта конференция през 2021 г.; международен проект „МОДЕРН-А: МОДЕРНизация в партньорство чрез дигитализация на Академичната екосистема“ - разработва курсове и учебно съдържание по дисциплина „Компетентностен подход в процеса на приобщаване“ за студенти в редовна и задочна форма, както и онлайн курс; в национални проекти: „Ефективни педагогически взаимодействия в мултикултурна среда“ (2021 – 2022) - разработва учебни програми и провежда обучения сред педагогически специалисти по теми, свързани с педагогическото общуване в мултикултурна среда; „Възможности и предизвикателства при практическата подготовка на студентите по „Социална педагогика“ в условията на криза“ - изследване относно практическото обучение на студентите в условията на Ковид ограничения (2022); ръководител на проект „Нагласи, очаквания и интереси сред студенти за образование, квалификация и кариерно развитие в социално-педагогическата сфера“ (2021) – изследване сред специалисти и студенти, чиито резултати са публикувани в реферирани и индексирани издания и т.н.

Резултатите от научните изследвания на гл. ас. д-р Александър Ранев са свързани с възпитателна и корекционна работа с деца и младежи с предизвикателно поведение, алтернативни възпитателни и педагогически модели и управленско-организационни аспекти на учебно-възпитателния процес. Отчита се, че тези резултати са интегрирани в учебното съдържание на дисциплините, които води, а от там индиректно включени в практика на социалните педагози, учителите и др. педагогически специалисти чрез подготовката им в университета. Пряката професионална работа и изследванията, проведени по време на практическото участие в социални услуги и училище, са отразени в учебното съдържание на дисциплините, които води, чрез разработени казуси, ролеви ситуации, данни от изследвания, споделяне на опит, запознаване с актуални модели и подходи в областта на възпитанието, преподаването и социалнопедагогическата работа.

Членство в научни и професионални органи и организации

Член е на престижни научни организации, като: Управителен съвет на Междунниверситетски институт по мениджмънт на образованието – Интераула (МИМО), на Съюза на учените в България. Член е на Общото събрание на СУ от квотата на ФНОИ, на Комисията по предложенията на СУ „Св. Кл. Охридски“, на Факултетния съвет на ФНОИ; на Факултетски комисии, като: Комисия по качество и рискове; Комисия по акредитация; Факултетен център за електронно и дистанционно обучение.

3.Описание на научната продукция и оценка на научните трудове

Наукометрични показатели

Количествените показатели на критериите за заемане на академичната длъжност „доцент“, съгласно *Правилника за прилагане на Закона за развитие на академичния състав в Република България*, са спазени, а именно: 635 точки по показателите А, В, Г, Д, гл. ас. д-р Александър Ранков ги покрива и надхвърля. Изпълнението им е, както следва:

Показател А – 50 т.:

- Защитен дисертационен труд – 50 т.

Показател В – 100 т.:

- Хабилизационен труд – монография: 1 бр. - 100 т.

Показател Г - 300 т.:

- Г 4. Публикувана монография, която не е представена за основен хабилизационен труд: 1 бр. - 100 т.

- Г 6. Статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация: 4 бр., една от които е в съавторство – 105 т.

- Г 7. Статии и доклади, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове: 4 бр. - 40 т.

- Г 9. Студии, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове: 3 бр. - 45 т.

- Г 10. Публикувана глава от колективна монография: 1 бр. - 10 т.

Показател Д – 185 т.:

- Д 11. Цитирания или рецензии в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация или в монографии и колективни томове: 6 бр. - 90 т.

- Д 12. Цитирания в монографии и колективни томове с научно рецензиране: 9 бр. – 90 т.

- Д 13. Цитирания или рецензии в нереперирани списания с научно рецензиране: 1 бр. – 5 т.

Описание на научната продукция

Гл. ас. д-р Александър Ранев участва в конкурса за доцент със следната продукция: **1 монография** – хабилизационен труд, Показател В.; **1 публикувана монография, която не е основен хабилизационен труд**, Показател Г. т. 4.; **1 публикувана глава от колективна монография**, Показател Г т. 10.; **3 студии**, публикувани в нереперирани списания с научно рецензиране или публикувани в редактирани колективни томове, Показател Г. т. 9.; **4 статии и доклади, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани** в световноизвестни бази данни с научна информация (2 самостоятелни и 2 в съавторство), Показател Г т. 6.; **4 статии и доклади публикувани в нереперирани списания** с научно рецензиране или публикувани в колективни томове, Показател Г. т. 7.

Тематично продукцията може да се представи в три основни направления:

а) *Социално-педагогическа работа за позитивно възпитание и поведенческа промяна на деца с предизвикателно поведение и поведенчески затруднения* – Показател В; Показател Г т.6 (3); Показател Г т.10 (1).

б) *Социалнопедагогически и възпитателни подходи в образователна и социална среда* – Показател Г т.6 (1), (2), (4), Показател Г т.7 (2), (3), (4), Показател Г т.9 (1), (3).

в) *Теоретико-практически измерения на възпитателните и педагогически идеи на Петър Дънов и проекцията им в съвременната педагогическа реалност* – Показател Г. т.4.; Показател 9 т.7 (1); Показател Г. т.9. (3).

По първо тематично направление - Социално-педагогическа работа за позитивно възпитание и поведенческа промяна на деца с предизвикателно поведение и поведенчески затруднения, са представени една монография (основен хабилизационен труд), една глава в колективна монография (в съавторство) и една статия в реферирано и индексирано списание (в съавторство).

Хабилизационният труд „Позитивно възпитание и поведенческа промяна. Работа с деца с предизвикателно поведение“ (УИ „Св. Кл. Охридски“, 2022. ISBN: 978-954-07-5565-6) е посветен на позитивната поведенческа подкрепа, като един от подходите за утвърждаване на социално желателното поведение, като конкретен пункт на

проблемното, при работа с деца с предизвикателно поведение и емоционални затруднения. Противодействието на агресията, негативните установки у личността и предизвикателното поведение чрез положително утвърждаващи и насърчаващи методи и модели на поведение, може да се определи като подход от особена важност за социалнопедагогическата практика днес, а и за проясняване на ценностите и взаимоотношенията между хората като цяло. Това, от своя страна, аргументира актуалността и значимостта на хабилитационния труд. Осъзнаване прилагането на позитивно-поведенческият подход като възможност и метод за повлияване в работата с деца с предизвикателно поведение, може да се каже, че не е достатъчно разработена в практиката идея, която адмирам в настоящия труд.

Хабилитационният труд е композиран в увод, четири глави, заключение, литература и приложения. В увода убедително е мотивирана актуалността на изследването на подхода позитивно-поведенческа подкрепа за деца с поведенчески затруднения, като е аргументирана неговата приложимост както за лица в риск от влошаване на качеството на живот, така и на тези, които се грижат за тях. Сполучливо е изяснена практико-приложната му стойност чрез три базисни поведенчески стратегии: подкрепа на желано поведение; подкрепа на заместващо поведение и придобиване на умения. Базирайки се на фундаментални постановки на чуждестранни и наши учени, авторът заявява своята убеденост от прилагането на подхода „позитивна поведенческа подкрепа“ като подход с цялостен, системен, концептуален характер, включващ поведенческо-ориентирани, когнитивни, здравни, социални и личностни стратегии за организиране на физическата, социалната, образователната, медицинската и логистичната подкрепа, необходима за постигане на цялостно подобряване на начина на живот и за намаляване на проблемното поведение. Още тук ясно са изяснени основните понятия „деца с предизвикателно поведение“ и „деца с емоционални и поведенчески затруднения“.

Сполучливо е изведен научният апарат на изследването – обект, предмет, цел, задачи, хипотеза, който задава рамката на едно осмислено, научно обосновано и практико-приложно изследване. Целта на изследването е да бъде обоснована и изведена теоретико-приложна рамка на подход за работа с децата с предизвикателно поведение в парадигмата за позитивно възпитание, а основната хипотеза, която се залага в проучването, е, че: предизвикателното поведение е следствие от множество фактори, свързани както с индивидуалността на детето, така и с културните особености и ресурсите в неговото обкръжение. За да се постигнат трайни и устойчиви резултати, е необходим цялостен подход за поведенческа подкрепа и възпитание. Може още тук да се подчертае, че хипотеза е успешно доказана чрез добре изграденото теоретично и реализираното емпирично изследване, представено в главите на труда.

Стойността на изследването се свързва и с неговата дългосрочност, целенасоченост и добре осмислена планова етапност. Изследването е проведено с екип от специалисти, част от който е авторът на монографичното изследване от 2008 до 2012 г. по проект към фондация „Партньори – България“, реализиран на територията на общините Дупница и Самоков, с насоченост на работата: изграждане и функциониране на Центрове за работа с деца с емоционални и поведенчески затруднения; разработване и прилагане на приспособен за българските условия и специфика подход на позитивната поведенческа подкрепа и физическа намеса; провеждане на изследване на резултатите от приложението на подхода; провеждане на тренинги и семинари за прилагане на подхода в страната сред специалисти, работещи с деца – учители, социални работници, възпитатели, психолози, специални педагози и др. В периода 2012 - 2020 г. изследването и приложението на подхода е реализирано от д-р Ранев във

възпитателната работа в социални услуги, представян е на тренинги, семинари и лекции сред родители, специалисти и студенти от различни сфери на работа с деца.

Първа глава „Теоретико-приложни измерения на позитивно ориентираното възпитание“ е посветена на задълбочени анализи на същността на предизвикателното поведение, като авторът постулира, че колкото по-късно се обърне внимание на предизвикателното поведение, толкова по-големи са разходите за справянето с него, и обратното. За да се избегнат подобни рискове, е необходимо да бъдат предприети мерки на възможно най-ранен етап, което предполага подготвеност и нагласа у родителите и специалистите за превантивна и корекционна работа в подкрепата си към децата с предизвикателно поведение, което е предмет на анализ по-нататък в труда. Изведени и обосновани са детайлно принципите на позитивно ориентираното възпитание за работа с деца с предизвикателно поведение, на чиято база да се реализира подкрепата.

Представена е философската рамка, идейните и практико-приложните аспекти на подхода, който намира своите измерения в позитивната, хуманистичната психология, позитивната поведенческа подкрепа при работа с деца, както и различни модели, практики и школи, сред които когнитивно-поведенчески практики, валдорфската педагогика на Рудолф Щайнер, педагогиката на Монтесори, педагогическите идеи на Петър Дънов, програмата за баланс на мозъка на Молело и др. Подходът е с много добре организирана структурна рамка. Той по своя характер е комплексен, разположен в парадигмата на позитивно ориентираното възпитание и поведенческата подкрепа и е развит както на личностно, така и системно равнище. В тази глава са представени също модел на работа по случай, функционална оценка и план за подкрепа с конкретни случаи и примери от практическата работа. Интерес представляват представените конкретни стратегии и методи за справяне с предизвикателно поведение при децата в естествената им среда.

Втора глава „Фактори за предизвикателното поведение“ разглежда много добре основните групи фактори, които водят до изява на предизвикателно поведение. Обследвани са множество концепции на наши и чужди учени по отношение на различните фактори за различни типове предизвикателно поведение при децата. Интерес представлява решението на автора за диференцирането им на фактори, свързани с личността и такива, обуславящи се на околната среда, като тези, които се обуславят от личностните установки са разгледани като дължащи се на физическата, душевната и духовната подструктура на личността, което е сполучливо авторско решение. Детайлното разглеждане на влиянието на различните фактори е надеждна основа за своевременна и информирана превенция на проблемите, както и за обоснована и адекватна интервенция чрез позитивно ориентирания подход.

Трета глава разглежда подробно професионалния профил на възпитателя, работещ с деца с предизвикателно поведение. Авторът уточнява и аргументира виждането си, че предвид възпитателната насоченост на подхода, под специалисти, работещи с деца, се имат предвид специалистите, осъществяващи целенасочена, организирана и системна възпитателна работа, като: учители, социални и специални педагози, психолози, училищни психолози, педагогически съветници, възпитатели и в по-широк контекст и родителите, които изпълняват различни функции и роли, с обединяваща функция - възпитателната. Представена е много добре професионалната култура на специалистите, работещи с деца с предизвикателно поведение, включваща поведенчески модели, стил в общуването, взаимоотношения с околните (дете, колеги, родители), процесите и ситуациите в работната среда. Осмислени са ценности, норми, правила и личностната култура в професионалния контекст на специалиста.

Четвърта глава компетентно представя дизайна и резултатите от емпиричното изследване, проведено изследване сред над 400 лица от различни институции и организации – представители на местните власти и структури, директори, родители, учители, социални работници, педагогически съветници, специални педагози, рехабилитатори, обществени възпитатели, полицаи, медицински лица.

Основните посоки на проучването са свързани с изясняване на разбирането за „предизвикателно поведение“ - неговата същност и факторите, водещи до него; проучване на нагласи и практики за подкрепа на деца с предизвикателно поведение; анализ на опита в приложението на подхода в центрове за работа с деца с емоционални и поведенчески затруднения; обратна връзка за идейното и приложно съдържание на подхода; изясняване на нагласи, разбирания и практики относно „физическата намеса“ при работа с деца.

Изследването е разположено в диапазона от 2008 до 2020 г. на два етапа.

Използваните изследователски методи са надеждни, съобразно поставените цели и емпиричните хипотези, а именно: фокус група, изследване в действие, работа по случай, анализ на документи.

Първият етап на проучването е проведено в периода 2008 - 2012 г. по проект за работа с деца с емоционални и поведенчески затруднения в градовете Дупница и Самоков и осъществено в рамките на 12 тренинга по два модула - Позитивна поведенческа подкрепа и Физическа намеса при работа с деца с предизвикателно поведение и работни срещи сред директори на училища и детски градини, учители, педагогически съветници, училищни психолози, здравни работници (лекари и медицински сестри), социални работници, представители на неправителствени организации, родители, представители на местната власт.

На втория етап в периода между 2012 - 2020 г. са проведени: 14 тренинга сред специалисти – учители, социални работници, възпитатели, ресурсни учители, специални педагози, психолози, педагогически съветници, директори в частни, държавни, специални училища, детски градини, ресурсни центрове; фокус групи с представители на местната власт в общините Самоков и Дупница, както и в хода на провежданите тренинги с родители и специалисти в страната; работата по случаи и изследване в действие - приложени в хода на работата в Центровете за работа с деца с емоционални и поведенчески затруднения в гр. Самоков и гр. Дупница.

Изследването е проведено в екипност и с разпределени дейности, като приложението на методиката на позитивния поведенчески подход в Центровете, супервизията и проследяването на работа по случаите са реализирани от д-р Ранев, както и преобладаващото организиране и провеждане на тренингите и фокус групите. За периода от 2008 - 2010 г. са обхванати общо 39 случая с деца и родители в два центъра, като въз основа на опита и от обратната връзка от специалисти и родители, подходът е усъвършенстван и развиван във времето.

Резултатите от теоретико-емпиричното изследване обуславят важни изводи и представят проблема за въздействието на позитивно ориентирания подход върху проблемното поведение при децата в аргументирана изследователска проекция, като се отчита: разширяване на разбирането за деца с емоционални разстройства и предизвикателно поведение и обосноваването им изваждане от контекста на деца със СОП; обосноваване на широк кръг от фактори за поведенческите и емоционални разстройства при децата с детайлно прецизиране на значението на личностните фактори и факторите на средата; разширено разбиране за естеството на подкрепата като цялостна система, комплекс от дейности, методи и техники с фокус върху поведенческата и цялостната възпитателна подкрепа; обогатяване набора от стратегии и методи за подкрепа; разширяване рамката на процеса и на инструментариума на

подхода с изведени показатели, свързани с поведението, характеристиките на детето, ресурси, умения за справяне и др.; разделяне функциите на поведението с въвеждане на уточняващите понятия „първична функция“ и „дълбинна функция“; реструктуриране и промяна в съдържателната рамка на Плана за подкрепа чрез разделянето му на три зони – минало, настояще, бъдеще, като е защитена идеята за времевото разпределение, спомагащо за по-задълбочен и комплексен анализ; прецизиране на критерии и показатели за резултатите от изпълнението на Плана за подкрепа.

Ценността на монографичния труд се свързва с мултиплициране на ефективността на подхода, базиран на задълбочен аналитичен обзор на фундаментални и съвременни научни източници, на концепции и теории на наши и чужди изследователи, на методики и практики, свързани с позитивния поведенчески подход, от една страна, и представяне на резултати от дългогодишния опит на автора при работа му с деца и младежи в училище, в центрове за подкрепа и в социални услуги, от друга. На тази база е структуриран подход, основан на идеите, методите, стратегиите на позитивно ориентираното възпитание и подкрепа, на практически опит, на емпирично изследване и резултати от количествен и качествен анализ. Друго безспорно достойнство на монографията са включените множество казуси, примери от практиката и работни инструментариуми за диагностика и подкрепа. По този начин трудът е и с практико-приложна стойност, чиито резултати не само са апробирани, но и се верифицират в практиката на специалисти от различни сфери на работа с деца - учители, възпитатели, социални работници, училищни психолози и др. включително и родители.

В статията *„Позитивен подход и физическа намеса при работа с деца с предизвикателно поведение“*, която е в съавторство, (В: сп. Педагогика. 4/2017. стр. 528-537, ISSN 1314-8540) авторският текст на д-р Ранев е свързан с извеждане и обосноваване на групи деца с предизвикателно поведение, съобразно техните поведенчески и психологически характеристики. Обследвани са основните причини за прояви на поведенчески отклонения при децата. Представен е модел на позитивен подход за работа с деца с предизвикателно поведение, базиран на разкриване и използване на положителния потенциал на детето, на индивидуален подход, екипна работа, промяна чрез дейности от ежедневието и естествената среда, подкрепа на родителите и специалистите, работещи с детето.

В това тематично направление е глава от колективна монография, в съавторство, *„Превенция и кризисна интервенция при работа с деца с поведенчески затруднения“* (В колективна монография: Академични полета на социалната педагогика. УИ „Св. Кл. Охридски“, 2014. стр. 452 – 487. ISBN: 978-954-07-3800-0). Частта, която е авторство на гл. ас. д-р Ранев, е свързана с обследване на проблема „деца с предизвикателно поведение“ в микро-, мезо- и макроплан, като са анализирани подходи за повлияването му на различни равнища. Сполучливо е представен теоретико-приложен модел и конкретни насоки за работа с деца с поведенчески затруднения. Моделът се основава на разбирането, че детското поведение е форма и начин за взаимодействие на детето със заобикалящата го среда. Представена е и методика за работа по случай, процес на оценка, изграждане на план за подкрепа, като са приведени конкретни ситуации и примери от практиката. Аргументирано е становището, че подобен подход предполага наличието не само на добра професионална компетентност от страна на специалистите, които го прилагат, но и подходящата философия и култура – професионална и личностна, без които успехът в работата би бил трудно постигнат.

Може да се подчертае, че това е първата публикация на автора по тази проблематика, даваща сериозна заявка за проучване на значението, ролята и функциите на позитивно ориентирания подход за подкрепа на деца с предизвикателно поведение,

която виждаме доразвита в статия в реферирано и индексирано списание и логично намира своята своеобразна завършеност, като апробиран и валидиран в практиката модел, представен в монографичното изследване.

По второ тематично направление - Социалнопедагогически и възпитателни подходи в образователна и социална среда – са представени три статии, публикувани в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (сп. Професионално образование – една статия и сп. Педагогика – две статии); три статии и доклади, публикувани в редактирани колективни томове; две студии, публикувани в редактирани колективни томове (Годишник на Софийския университет).

В това тематично направление се отчита надграждане на изследователските търсения на гл. ас. д-р Ранев след дисертационното му изследване чрез обследване на съдържателните характеристики и практическото приложение на мениджмънта в образователна среда. И по-конкретно: в статията *„Съдържателни и практически измерения на мениджмънта на класа като работна (физическа) среда“* (В: сп. Професионално образование, 2013, стр. 105-114. ISSN 1314 – 555X) са представени анализи на актуални подходи и конкретни практики в работата на учителя по отношение на организационно-управленските му дейности, базирани на данни от изследвания, за подобряване на класния климат и за повлияване качеството на учебно-възпитателния процес. Аргументирано е виждането на автора за съдържателните измерения на работната (физическа) среда на учителя, свързана с факторите - време, пространство, хигиена, екология, документация. Статията *„Управление на символната среда в класната стая“* (В: Педагогика 8/2014. стр. 1232-1243. ISSN 1314–8540) разширява полето на изследване на образователната среда, като в нея са анализирани възпитателните аспекти на класната символика и влиянието на физическите и екологични параметри на работната среда върху учебно-възпитателните процеси и дейности в клас, проблем слабо застъпен в изследователската практика у нас.

Студията *„Възпитателни и образователни практики в социалната услуга „наблюдавано жилище“* (В: Годишник на Софийския университет. 111/2019, стр.185-207, ISSN 2682-9622), статията *„Възпитателни аспекти в социална услуга „наблюдавано жилище“* (В сборник: Юношеството като преход между детството и зрелостта – предизвикателства и хуманистични перспективи. София. Авангард-Прима, 2020, стр. 377-388, ISBN 978-619-239-500-1) и статията *„Практики на неформално образование в социална услуга „наблюдавано жилище“* (В сп. Педагогика. 7/2018, стр. 909-917, ISSN 0861–3982 и В: Антология на Неформалното образование. София. Университетско издателство. 2018, стр.627-635, ISBN 978-954-07-4375-2) представят анализи на същността и спецификата на работата на специалистите в социалната услуга „наблюдавано жилище“. Обследвани са основните рискове за пълнолетните младежи и девойки, напуснали домове за деца, лишени от родителски грижи, центрове за настаняване от семеен тип, приемни семейства и други социални услуги за деца в риск, като е изведена е ролята на предоставянето на услугата „наблюдавано жилище“ като форма за превенция на рисковете. Представени са резултати от практическия опит от работата на гл. ас. д-р Ранев в „Наблюдавано жилище ЗАЕДНО“ в с. Гурмазово, както и резултати от проведени събеседвания и наблюдения от работата на колеги от други наблюдавани жилища в София и страната. На тази база са открити специфичните потребности на потребителите на услугата „наблюдавано жилище“, типичните възпитателни практики и основните предпоставки за осъществяване на ефективна подкрепа на потребителите. Разгледани са спецификите на индивидуалната, груповата и дистанционната форма на подкрепа. Обследвани са възможностите, които предлага неформалното образование за развитието и осъществяването на личностния потенциал

на тези млади хора и за прехода им към самостоятелен живот. В тази рубрика отчитам известно припокриване на текстове в различните публикации. Препоръчвам при по-нататъшни разработки да се търси по-голяма самостоятелност при представянето на различните концептуални идеи, разбира се, с приемственост и надграждане.

Статията *„Особености на медиацията в социалните услуги за пълнолетни“* (Сборник: Межкултурни, научни и образователни диалози. 2020, стр. 228-242, ISBN 978-954-314-102-9) представя същността и особеностите на споровете и конфликтите във възпитателната работа в социалните услуги и мотивира използването на методи и похвати за тяхното решаване. В този смисъл медиацията е аргументирана, като специфичен метод за решаване на спорове и конфликти, като са изведени нейните специфики, принципи и особености за приложението ѝ в социалната услуга *„наблюдавано жилище“*. Аргументирани са приложения на метода, съобразно особеностите на средата, базирано на практически опит в мултикултурна възпитателна среда.

Студията *„Приложение на медиацията при работа с деца и младежи“* (В: Годишник на Софийския университет. Том/Volume 114. 2021. стр. 209-241. ISSN 2683-1074) разглежда медиацията като метод за решаване на спорове на различни равнища и направления – междуличностно, вътреличностно, групово, междуинституционално, междуобщностно, междудържавно. Коментирани са законово-нормативните регулатори при прилагането ѝ у нас. Поставен е акцент върху училищната медиация, което е обследвано в национален и международен контекст. Аргументирано е приложението ѝ и в сферата на социалните услуги. Представени са данни от емпирично изследване на 48 лица: учители, педагогически съветници, психолози, социални работници от 10 български града, работещи в училище и в социални услуги. Въз основа на проучването са изведени и анализирани особеностите на конфликтите във възпитателна среда и особеностите на медиацията и ролята на медиатора при конфликти и спорове във възпитателна среда. Осъществено е проучване сред учители и социални работници относно техните нагласи, компетенции и практики за прилагане на медиация и решаване на спорове и конфликти дава яснота за личната професионална практика, свързана с прилагането на медиацията във възпитателна среда. Открити са основни характеристики и компетенции за прилагане на медиация във възпитателна среда и ключови компетенции за прилагане на медиацията при социалнопедагогическа работа с деца и младежи.

В комплекта документи е приложена още една статия, която, обаче не е в списъка с публикации, който е приложен за конкурса - *„Нагласи, очаквания и интереси сред студенти за образование и кариерно развитие в социално-педагогическата сфера.* (В сп. Стратегии на образователната и научна политика, Volume 30, 2/2022, стр. 200-210, в съавторство) и по тази причина няма да бъде рецензирана, само ще отбележа, че тя дава информация за перспективния поглед за разширяване на полето на изследване в това тематично направление (публикувана е по-късно от останалите - през 2022 г.).

По трето тематично направление - Теоретико-практически измерения на възпитателните и педагогически идеи на Петър Дънов и проекцията им в съвременната педагогическа реалност, са представени една монография, една студия и една статия.

Монографията „Петър Дънов за възпитанието“ (София. Изток-Запад. 2017. ISBN 978-610-01-0142-0) е посветена на изследване, обобщаване и систематизиране на педагогическите идеи на Петър Дънов. Тя е изградена от осем композиционни дяла, изясняващи същността на слънчевата педагогика, основните понятия, които се ползват в нея, принципите и методите ѝ. Специален дял е посветен на възгледите за устройството на света и човека. Изведен е профила на учителя на слънчевата педагогика. Проучени са съвременни учебно-възпитателни проявления на Слънчевата

педагогика, както и предизвикателствата и възможностите пред нея. Идеите за Слънчевата педагогика са разгледани в контекста и на други алтернативни модели като Валдорфската и Монтесори педагогиката и в естеството на приложението им в съвременната образователната среда.

Изследователският инструментариум, ползван в монографичното изследване е изграден от анализ на литература, фокус група, наблюдения, интервю. Основната цел на изследването е да се изведат и систематизират теоретико-практичните основи на Слънчевата педагогика и да се очертаят нейните практически измерения в днешната реалност, която е постигната успешно. Това е един от първите опити за структуриране на образователните и възпитателни идеи на Петър Дънов, като е ползван опита на съвременни педагози, прилагащи ги в своята образователна практика. Чрез събраните данни е обоснована нова педагогическа система в българското образователно пространство, притежаваща свои специфични възпитателни и образователни цели, методи, принципи, представени в труда. Не са подминати и някои спорни, неизяснени въпроси, които остават като перспектива и заявка за последващи изследвания в тази посока. Основните изводи, до които достига и защитава авторът са, че педагогическите възгледи на Петър Дънов съчетават в себе си елементи на формалното и неформалното образование, на традиционното и нетрадиционното, духовното и светското, научното и мистичното, което им придава богатство и повдига въпроси, критика и съмнения, водещи до риск както от пълно отхвърляне и неприемане, така и от идеализиране. Коментирането на идеите на Петър Дънов в такъв вид научно изследване е новаторски подход и положителна практика за образователното и социалното развитие на децата.

Тази тематика се разгръща и развива в статията *„Практически измерения на неформалното учене и възпитание в Слънчевата педагогика“* (В: Антология на Неформалното образование. София. Университетско издателство. 2018, стр. 282-291, ISBN 978-954-07-4375-2) и в студията, свързана методите и принципите на Слънчевата педагогика. В статията Слънчевата педагогика е разгледана като български образователен модел, основан на философско-педагогическото учение на Петър Дънов (Учителя) от началото на ХХ в. и преоткрита днес в началото на днешния ХХІ в. в областта на обучението и възпитанието, когато последователи осмислят, структурират и разширяват тези възгледи в системна цялост. Изведени и популяризирани са нейните принципи - Любов, Мъдрост, Истина и методи - паневритмия, молитва, съзерцание, работа с цветните лъчи. Систематизирани са специфичните за нея разнообразни трудови и творчески дейности, спорт, движение, игри, чрез които децата придобиват основни социални умения и познания за света и себе си. Акцент се поставя върху заниманията с музика, гимнастика, танци, дихателни упражнения, дейности сред природата. Направена е симбиотична аргументирана връзка с неформалното учене, чрез което тя намира благодатна почва на проявление. По-конкретно са представени идейни основи и практически проявления на неформалното образование в организациите „Бялото кокиче“ и Основно училище „Изгрев“, които прилагат Слънчевата педагогика в България.

Студията *„Основни методи и принципи в педагогиката на Петър Дънов – история и съвременност“* (В сп. Педагогически новости. Година ІХ, 1/2020, стр. 122-141, ISSN 1314-7714) представя философските идеи и учението на Петър Дънов, структурирани въз основа както на негови, така и на материали от негови последователи. Направено е проучване сред съвременни педагози, последователи на Петър Дънов, относно осмислянето и приложението на принципите и методите залегнали в неговите педагогически идеи. От анализа на събраната информация са структурирани основни теоретико-приложни аспекти на методите и принципите изграждащи тази педагогика, като е проведено и емпирично изследване чрез следните

изследователски методи: анализ на литературни източници; фокус-група; интервю; анализ и синтез на информацията. Авторът подчертава, че част от материалите на последователите се представят за първи път във визираната студия. Като приносен акцент се подчертава описването на съвременни теоретични концепции и практики в приложението на тази педагогика у нас, като акцентът е поставен върху нейните принципи и методи. Авторът заявява убедеността си, „че е налице ново педагогическо явление у нас, което условно можем да наречем „Педагогика на Петър Дънов“. Тази студия се разгръща по-широко като тематика в рецензираната по-горе монография.

Обобщение: В конкурса за доцент гл. ас. д-р Александър Ранев представя достатъчен обем научна продукция. Продукцията е актуална, научно обоснована, задълбочена и интересна като интегративни връзки и проекции на взаимодействия между образователната и социалната сфери. Направени са значими научни приноси в областта на иновативни подходи и методи за възпитателна и социална подкрепа за деца, младежи и пълнолетни лица, както и за деца с предизвикателно поведение. Интересен акцент в научното творчество на кандидата е тематиката, свързана с прилагането на идеите на Слънчевата педагогика в съвременната образователна практика. Може да се подчертае, че в публикациите, научната дейност, приложните продукти и практическата дейност се отчита симбиоза, осмисленост, целенасоченост и обвързаност на дейностите, което говори за творческа зрялост, добър научен подход и личностно академично презентиране.

Признанието на кандидата за доцент сред научните среди се може да се отбележи чрез 16-те цитирания, приложени в документацията, реализирани в монографии и колективни томове с научно рецензиране (9 бр.), в научни издания, реферирани и индексирани в световноизвестни бази данни с научна информация (6 бр.) и в нереперирани списания с научно рецензиране (1 бр.) за научната продукция на гл. ас. д-р Александър Ранев.

4. Научни приноси

Приемам изведените от кандидата за доцент приноси от научната му продукция и дейност като реално постигнати.

Обобщено ще ги представя в направленията, по които са анализирани по-горе.

1. Систематизиран, разработен и аргументиран е модел за процесуалното и инструментално прилагане на подход за позитивна подкрепа, чиято технологична конструкция е базирана на утвърдени теоретико-приложни рамки, чрез задълбоченото обследване на концепции на наши и чужди изследователи.
2. Направено е продължително целенасочено емпирично изследване на модела за подкрепа на деца с предизвикателно поведение и техните семейства, базиран на позитивната социалнопедагогическа подкрепа с изграден авторски инструментариум, критерии и показатели за оценка.
3. Обоснован, апробиран и валидиран е в практиката позитивно ориентиран подход на работа с децата с предизвикателно поведение, като е разширено разбирането за естеството на подкрепата с фокус не само върху поведенческата, но и цялостната възпитателна подкрепа. Моделът е с висока практико-приложна значимост с включените множество казуси и примери от практиката в работата по случай.
4. За първи път са научно анализирани, обобщени и систематизирани теоретико-практическите измерения на възпитателните и педагогически идеи на Петър Дънов, като е изследвана тяхната проекция в съвременната педагогическа реалност.

5. Поставено е на научен фокус съдържанието и практическите измерения на специфичните принципи, методи, понятия и философски рамки на възпитателните и педагогическите идеи на Петър Дънов, като са направени сравнения и с други алтернативни модели като Валдорфската педагогика и Монтесори педагогиката. Структуриран и систематизиран е модел, познат като Слънчева педагогика, Слънчево възпитание, Педагогика на Петър Дънов.
6. Поставен е фокус върху измеренията на неформалното образование в Слънчевата педагогика, като е направена е симбиотична аргументирана връзка с неформалното учене, чрез което тя намира благодатна почва на проявление.
7. Систематизирани и анализирани са стратегии за подкрепа и модернизиране на образователната среда чрез мениджмънта на класната среда и иновативни подходи за работа в социалнопедагогическа среда. Изведени са особености на ролевите взаимодействия между възпитател и потребител, очертани са иновативни подходи в екипната и индивидуална възпитателна работа.
8. Направено е едно от първите изследвания на процесите и дейностите в социалните услуги през призмата на неформалното образование в подкрепа на личностното развитие на потребителите.
9. Проучени, систематизирани и аргументирани са социалнопедагогически и възпитателни подходи в образователна и социална среда за решаване на конфликти във възпитателна среда и медиация в училищна среда като процесуално-технологична рамка. Обоснована е ролята на медиацията не само като способ за решаване на спорове и конфликти, но и като възпитателен метод.
10. Изведени, анализирани и систематизирани са възпитателните аспекти на класната символика и влиянието на физическите и екологични параметри на работната среда върху учебно-възпитателните процеси и дейности в клас.

Значимост на приносите за науката и практиката

Чрез научните си разработки гл. ас. д-р Александър Ранев прави приноси към теорията, методиката и практиката в посока образователни и социални взаимодействия, нови възпитателни подходи и методи и преосмисляне ролята на педагогическия субект и специалиста в системата за социална помощ и подкрепа чрез актуални, базирани на изследвания, желани умения, качества и компетентности.

Тематиката в рецензираните трудове е интегрирана в учебните програми по различни дисциплини, водени от кандидата за доцент в бакалавърска и магистърска степен. По този начин научната му дейност се обвързва имплицитно и с преподавателската, като по този начин се обогатяват теоретико-приложните знания, умения, нагласи на студентите, както и на специалистите от областите на педагогиката, възпитанието, социалната педагогика.

Участието на кандидата в различни научни форуми (5 на брой), реализираната проектна инициативност в национални и международни проекти (общо 14 проекта), експертна дейност под формата на супервизии, обучения и пр. по тематиката на научните му разработки и интереси, съдейства за ефективно обвързване на теорията с практиката и апробирането на научните му резултати на различни поприща.

5. Бележки и препоръки

Във втора тематична рубрика „*Социалнопедагогически и възпитателни подходи в образователна и социална среда*“ отчитам припокриване на текстове в различните публикации. Препоръчвам при по-нататъшните разработки да се търси по-голяма

самостоятелност при представянето на различните концептуални идеи, разбира се с приемственост и надграждане.

Запознаването с цялостната научна, преподавателска, проектна и експертна дейност на гл. ас. д-р Александър Ранев и оценявайки неговите академични възможности, ми позволява да отправя следната препоръка: за перспективно обезпечаване на водените от него учебни дисциплини със самостоятелни учебници и учебни пособия, което ще бъде и подготовка за последващото му научно израстване.

6. Заключение

Направените анализи и констатации относно научните, експертните и преподавателските постижения на кандидата, оценявайки актуалността, значимостта и иновативността на разработките му, въз основа на приведените по-горе анализи и аргументи, свързани с успешната преподавателска дейност, активното участие и ръководство на значими научноизследователски проекти, участието на международни и национални научни форуми и популяризирането на резултатите от научните изследвания в практиката и тяхната висока практико-приложна стойност, ми дават основание да дам **положителния си вот** за заемането на академичната длъжност „доцент” от гл. ас. д-р Александър Иванов Ранев в професионалното направление 1.2. Педагогика (Теория на възпитанието).

20.06.2023 г.

Рецензент: .....

Гр. Велико Търново

/проф. д-р Розалия Кузманова - Карталова/